

нестійкий характер. За допомогою відчуттів людина сприймає світ залежно від обставин, і тому надії слід покладати на розум. Р. Декарт стверджував, що пізнання речей залежить від інтелекту, а не навпаки. В результаті своїх довготривалих роздумів він сформулював знамениті чотири правила методу, що сприяють правильній роботі інтелекту.

1. За істину можна приймати тільки те, що ясно, виразне, самоочевидне.

2. Поділ складного питання на складові елементи, доходить до найпростіших положень, що їх можна вже сприймати ясно й незаперечно. Цей шлях повинен привести до двох висновків: а) унаслідок розкладання (аналізу) складного явища на складові отримують об'єкти пізнання, доступні емпіричному сприйняттю; б) дослідник має дійти до аксіом, з яких починається логічне пізнання.

3. Пошук складного через просте, коли "з найпростіших і найдоступніших речей повинні виводитися... сокровенні істини"[2,с.231].

4. Повний перелік усіх можливих варіантів, фактів для аналізу й отримання повних знань про предмет, тобто це значить, що до предметів пізнання треба підходити всебічно.

Декарт був впевнений, що розуми усіх людей за своєю природою є однаковими, а тому існує перспектива створення єдиного для всіх людей виправданого методу достовірного пізнання. Цьому видатному філософу належить знаменитий вислів "Cogito ergo sum" – "Мислю, отже існую", яким він висловив думку, що ми можемо заперечувати крок за кроком все, що ми знаємо, хоча б тому, що стихійно набуті знання із неминучістю є непевними та неповними; і врешті сумнів приводить нас до чогого безсумнівного.

Отже, займаючись вивченням нервової системи та явищ, які пов'язані з її функціонуванням Р.Декарт спробував створити модель протікання нервових процесів. Він впритул наблизився до формулювання терміну "рефлекс", давши цьому процесу теоретичне обґрунтування. Певні незрозумілості у досліджуваних ним процесах і явищах були пов'язані з мізерними, на той час, науковими знаннями, і штовхнули Декарта розглянути, зокрема такі властивості людської поведінки, як інтелект і мова, з точки зору філософії. В результаті філософських поглядів на здавалося б біологічні явища на світ з'явилися знамениті "Правила методу, що сприяють правильній роботі інтелекту" і нова методологія, яка ще зветься "декартівською".

Література

1. Ярошевский М.И. История психологии. – М., 1985.
2. Декарт Р. Сочинения: В 2 т. Т.1. – М., 1989.
3. Татаркевич В. Історія філософії. Т.2. – Львів, 1999.

ФОРМУВАННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДІВ ЗІГМУНДА ФРЕЙДА

Слободянюк Д.І., Теслюк М.Г. (Полтава)

Значний внесок у формування філософії особистості здійснив австрійський вчений, видатний психолог і філософ З. Фрейд. Він відкрив структуру людської особистості, та складний процес її становлення і формування.

Знайомство З.Фрейда з ідеями європейського раціоналізму і свободою думки вплинуло помітним чином на його розвиток. Він свято вірив у всемогутність людського розуму і кінцеву перемогу наукового світогляду. Релігія, навпаки, в його уявленні була головним джерелом людських помилок, ворогом освіти і прогресу.

Ще в гімназії Фрейд познайомився з вченням Ч.Дарвіна, який уперше поставив біологію на цілком науковий ґрунт, встановивши змінність видів і спадкоємність між ними. Знайомство з еволюційною теорією Дарвіна зробило справжній переворот в свідомості Фрейда, породивши його надії на небува-

лий прогрес в пізнанні світу.

У 1873 році він поступив на медичний факультет Віденського університету і через 8 років отримав звання доктора медичних наук. Навчання З. Фрейд поєднував з роботою в Інституті фізіології при університеті, керував Ернстом Брюкке(1819-1892 рр.). Співпраця з цим видатним ученим істотно зміцнила науковий, раціоналістичний склад мислення Фрейда. Під керівництвом Брюкке Фрейд здійснив декілька оригінальних досліджень, що сприяли оформленню матеріалістичної теорії нейронів. Сама логіка наукового дослідження вела його на позиції матеріалізму. Він був переконаний, що органом психіки являється мозок, і психічні процеси існують в нерозривному зв'язку з фізіологічними, що світ матеріальних предметів існує незалежно від людської свідомості і наші знання про нього починаються із збудження органів чуття. Революція, що відбувалася в природознавстві, вимагала світоглядного осмислення наукових відкриттів, і це дало новий поштовх інтересу Фрейда до філософії.

У 1874-1875 рр. він прослухав цикл лекцій німецького філософа-ідеаліста Ф.Брентано(1833-1917). Вчення Ф.Брентано про психічні акти як направлені дії душі, його полеміка з англійським психіатром Г.Моделі з проблем несвідомого викликали живий інтерес у Фрейда.

Захоплення позитивістською філософією було досить поширеним явищем серед дослідників того часу. Вплив позитивізму на формування поглядів З. Фрейда істотно коректувався характером його наукових інтересів. Він не проявляв довіри до метафізики, протиставляючи їй світогляд, заснований на системі знань про світ. Він був переконаний в єдності і універсальності законів природи.

Однак "матеріалізм" З. Фрейда носив обмежений характер, тобто був стихійним, неоформленим. Ця неоформленість, відсутність серйозної теоретико-пізнавальної підготовки, слабке знання діалектики, привели до того, що будучи матеріалістом "вниз", тобто в поясненні явищ природи, Фрейд залишався ідеалістом "вгорі", тобто при розв'язанні соціальних і гносеологічних проблем. Підкреслювалося "корінне розходження матеріалізму з усім широким рухом позитивізму". Ідейна еволюція Фрейда цілком підтвердила це. Залишивши, півтора десятиріччя опісля, скальпель і мікроскоп, Фрейд, по суті розлучився з матеріалізмом, хоч він ніколи не зрікався від переконань молодості. Наступив момент, коли він приступає до самостійної наукової діяльності. Після 1881 р. Фрейд відкрив лікарський кабінет і займався лікуванням психоневрозів. Вихований в дусі природно-наукового емпіризму, Фрейд вважав, що "тілесним органом" ментального життя є мозок і нервова система.

Наука про людську психіку стояла на порозі великих відкриттів. Але Фрейд не міг чекати. Його пацієнти потребували допомоги. Пристрасне бажання якнайшвидше знайти новий терапевтичний засіб, ентузіазм, відчуття Фрейда чудово видні в 1833р., коли він почав вивчати дію кокаїну на собі і своїх близьких. Але експерименти Фрейда завдали шкоди здоров'ю деяких його пацієнтів. У медичних колах Відня за Фрейдом закріпилася репутація авантюриста.

У 1879 р. був створений перший в світі Інститут психології. Фрейд зайнявся науковою роботою і шукав таємничу причину неврозів майже півтора десятиріччя. У 1885 м., пройшовши по конкурсу на місце приват-доцента неврології, Фрейд отримав можливість їхати на стажування в Париж у всесвітньо відому клініку "Сальпетрієр". У ту пору клініку очолював Жан Мартен Шарко (1825-1893), на думку якого причини функціональних психічних розладів потрібно шукати не в анатомії, а в психології. Ця думка глибоко запала в свідомість Фрейда. Через декілька років, продовжуючи без особливого успіху випробовувати різні фармакологічні і фізіотерапевтичні засоби лікування хворих, Фрейд натрапив на книгу, учня Шарко – лікаря І.Бернгейма (1837-1919) "Навіювання і його застосування як терапія", в якій описувалися результати лікування невротиків методом гіпноотичного навіювання.

У 1889 м. Фрейд їде в Нансі. Метод гіпнозу справив на Фрейда велике враження. У ряд випадків гіпнотичне навіювання вело до повного зникнення у хворих істеричних симптомів. Особливо уразив його експеримент з пацієнткою, якій в стані гіпнотичного сну було наказано по пробудженні розкрити парасольку, що стояла в кутку, що вона і зробила. На питання експериментатора, навіщо вона розкриває в приміщенні парасольку, вона сказала, що хотіла пересвідчитися, чи її це парасолька. Факт гіпнотичного навіювання повністю вивипав з її пам'яті, і лише шляхом наполегливих розпитувань експериментатору вдалося примусити жінку пригадати істинну причину свого вчинку. Здійснення дії, про істинну причину якого людина не підозрює, нашо вхнула Фрейда на думку, що робота мозку не завжди усвідомлюється, що в основі поведінки людей можуть лежати несвідомі мотиви, що за допомогою ряду прийомів їх можна виявити. Фрейд повернувся до Відня окрилений.

Однак незабаром він пересвідчився, що лікування гіпнозом дає нестійкий ефект і лише ускладнює розуміння природи нервово-психічних захворювань.[3]

На основі іншого випадку, коли молода жінка, що страждала розладом мислення і мови, нервовим кашлем і паралічем, за допомогою гіпнозу відтворила спогади (з хворобою і смертю батька), хворобливі симптоми зникли. Фрейд зробив висновок, що хворобливий симптом є заміником подавленого імпульсу і що ним відкритий новий метод лікування істерії (катарсичний). Фрейд робить висновок про "енергетичну теорію", по якій організм має в своєму розпорядженні постійну кількість психічної енергії. Якщо ця енергія своєчасно і безперешкодно не реалізовується, якщо вона затримується або придушується, то виникає еквівалентний по силі патологічний симптом. Ця робота підводила підсумок багаторічному шуканню Фрейда. У цій роботі був висловлений ряд міркувань (про необхідність відмінності свідомих і несвідомих душевних актів, про важливу регулюючу роль емоцій), встановлених надалі в основу психоаналітичної теорії Фрейда. У процесі вивчення Фрейд уперше зіткнувся з проблемою несвідомого.

Намагаючись розкрити механізми виникнення неврозів звернув увагу на патогенні наслідки незадоволення потягів і нереалізованих конфліктних емоцій. Ці чужорідні, розриваючі єдність свідомості афекти були сприйняті Фрейдом як перше і головне свідчення існування безсвідомого. Оскільки ж їх змістом в більшості випадків виявлялося для хворого щось неприємне, ганебне, з точки зору соціальних і етичних норм неприйнятне, Фрейд передбачив, що несвідомий характер цих активно конфліктуючих психічних сил зумовлений особливим захисним механізмом, що отримав назву "витіснення". По мірі розвитку психоаналізу, уявлення Фрейда про несвідоме уточнювалися і ускладнювалися. Фрейд починає будувати свою науку про несвідому психічну діяльність. Згідно з якою, невроз є захисною реакцією психіки на травмуючу ідею, яка виганяється зі свідомості. Подальший розвиток перебував у висуненні Фрейдом гіпотези про виняткову роль сексуальності в етіології неврозів. Потім пішли відмова від гіпнозів і заміна їх методом вільних асоціацій і тлумаченням сновидінь, висунення вчення про несвідоме.

По мірі того, як психоаналіз з методу пояснення і лікування неврозів перетворювався в науку про несвідомі психічні процеси, в ньому все більше місце стали займати проблеми особистості. Фрейд досліджував всю гамму "схильностей, захоплень, мотивів і намірів індивіда". Фрейд запропонував нову структурну модель психіки.

Література

1. Фрейд З. Я і Оно. – Харьков: Фолио, 2003. – 862с.
2. Табачковський В.Г., Булатов М.О., Хамітов Н.В. та ін. Філософія: світ людини. Курс лекцій. – К.:Либідь, 2003. – 428 с.
3. Фрейд З. Психология бессознательного. – М.: Просвещение, 1990. – 263 с.